1. КӘСІПТІК БАҒДАРЛАУДЫҢ МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ.

СЛАЙД 1.

Әр онжылдықта бүкіл әлемде жаңа мамандықтар пайда болуда.

21 ғасырдың жаңа мамандықтарының пайда болуы жаппай жұмыссыздықпен және бос орындардың болмауымен, сондай-ақ жаңа технологиялардың қарқынды дамуымен және жаһандық компьютерлендірумен байланысты. Осыған байланысты қазақстандық қоғам дамуының қазіргі жағдайында мектеп оқушыларын кәсіптік бағдарлау мәселелері ерекше өткірлікке ие болды.

СЛАЙД 2.

Алғаш рет жеке түсінік кәсіптік бейімделу пайда болды XX ғасырдың басындағы Америка Құрама штаттарында. Осы қызметтің негізін қалаушы американдық зерттеуші Фрэнк Парсонстың пікірінше, мамандықты таңдауға ғылыми көзқарас қолданған және 1908 жылы Бостонда "Мамандық таңдау бюросын" құрған. Парсонстың "Мамандық таңдау" жұмысы 1909 жылы, автор қайтыс болғаннан кейін жарық көрді және американдық кәсіби мамандардың жұмыс үстеліне айналды.

СЛАЙД 3.

Кәсіптік бағдарлау-білім алушыға кәсіптік мүдделеріне, жеке қабілеттері мен психофизиологиялық ерекшеліктеріне сәйкес білім беру және кәсіптік мүмкіндіктер саласындағы өз құқықтарын іске асыруда, мамандық пен оқу орнын еркін және саналы таңдауда ақпарат пен консультациялық көмек беру.

Кәсіби бағдар беру арқылы жүзеге асырылады:

1) кәсіптік ағарту ісі - адамды әртүрлі кәсіптердің әлеуметтік-экономикалық және психофизиологиялық ерекшеліктері туралы белгілі бір білім (ақпарат) жиынтығымен қаруландыру

2) кәсіптік диагностика-кәсіптік бағдарлаудың тестілік әдістемелерін пайдалана отырып, адамның жеке басын, оның мүдделерін, бейімділігін, қабілетін олардың сайланатын мамандыққа сәйкестігін анықтау мақсатында зерделеу;

3) кәсіби кеңес беру-жеке тұлға қоғам мен оның жеке қасиеттерін қамтамасыз ететін мүмкіндіктерге сәйкес кәсіп таңдауда, кәсіби мансапты жоспарлауда көмек көрсету;

4) кәсіби іріктеу-адамның нақты еңбек түріне жарамдылығын (сәйкестігін) анықтау;

5) Кәсіби жарамдылық - еңбектің қолайлы тиімділігіне қол жеткізу үшін қажетті зияткерлік, физикалық, психологиялық қасиеттердің, сондай-ақ арнайы құзыреттердің жиынтығы. Кәсіби жарамдылық деңгейін анықтау үшін диагностикалық құралдардың әртүрлі арсеналы қолданылады: жетістіктердің психологиялық тестілері, кәсіби маңызды психофизиологиялық және психикалық функцияларды тестілеу, мотивацияны зерттеу әдістері, құндылық бағдарлары және т. б.;

6) кәсіптік бейімдеу – адамды өндіріске, жаңа әлеуметтік ортаға, еңбек жағдайларына және нақты мамандықтың ерекшеліктеріне бейімдеудің белсенді процесі

СЛАЙД 4.

Ерекше орын кәсіптік бағдар беру оқушылардың оқу-тәрбие процесіне тиесілі, ол іс жүзінде барлық уақытта білім алушының мектепте.

Әрине, мұғалімнің оқушылардың кәсіби бағдарлануында жетекші рөлі бар: олардың болашақ кәсіби қызметіне психологиялық дайындығы, жұмысқа деген құрмет, жауапкершілік сезімін тәрбиелеу, кез-келген мамандықты таңдауда қажет (А.Я.Журкина, 2014).

Кәсіби өзін – өзі анықтау – адамның кәсіби қызметке деген көзқарасын қалыптастыру процесі және оны жеке және әлеуметтік-кәсіби қажеттіліктерді үйлестіру арқылы жүзеге асыру тәсілі; қоғамда дамыған кәсіби критерийлерге қатысты өзін анықтау.

Кәсіби өзін-өзі анықтау адамның бүкіл өмірі мен еңбек жолын қамтиды, сондықтан оны өмірдің өзін-өзі анықтаудың маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастыруға болады.

Слайдта ұсынылған жастардың кәсіби өзін-өзі анықтауының келесі өзара байланысты кезеңдері шартты түрде ерекшеленеді.

СЛАЙД 5.

Есте сақтау маңызды, бұл кәсіптік бағдар беру жұмысы мектепте жүзеге асырады негізгі мақсаттары арқылы нақты міндеттерді шешу, пайда әкеледі тек кезде, қашан кәсіптік бағдар беру жұмысына тартылды мектеп ұжымы, және қашан сақталады принциптері, ұсынылған слайдта.

СЛАЙД 6.

XXI ғасыр кәсіптері.

Адамзат тарихындағы әр ғасыр адам өмірінің әртүрлі салаларында жаңа мүмкіндіктер мен ашылулармен ерекшеленеді. Бұл жаңа технологиялардың қарқынды дамуымен, жаһандық компьютерлендірумен, маңызды медициналық жаңалықтармен байланысты. Ғылыми және техникалық жетістіктер әлемнің бейнесін түбегейлі өзгертеді, олар өркениет деңгейіне, жеке адамның өмір салты мен құндылық мұраттарына әсер етеді. Сондықтан адамның кәсіби қызметі де назардан тыс қалмайды.

Өзгерістер барлық жерде болып жатыр, Қазақстанда көптеген жаңа мамандықтар пайда болды.
Келесідей топтастыруға болатын көптеген жаңа мамандықтар бар:
1) ғылыммен және ғарышпен байланысты мамандықтар;
2) бизнес және ақпараттық технологиялар саласы;
3) event-индустрия, жарнама және сауда;
4) Әлеуметтік сала мамандықтары: Білім және медицина.

Ғылым мен ғарышқа байланысты мамандықтар

Космонавтикада адамзат басқа планеталарды отарлау және Жерден тыс минералды ресурстарды игеру алдында тұр. Футурологтар осы ғасырда Астро индустриямен байланысты мамандықтарға сұраныс тез артады деп санайды. 2020 жылдан кейін танымал мамандықтар тізіміне ғарыш аппараттарының ұшқыштарымен бірге кіреді:
* Космобиологтар-ғарыш жағдайындағы тірі организмдердің мінез-құлқын зерттейтін, ұшулар, жерден тыс базалар мен орбиталық станциялар үшін тұрақты экологиялық жүйелерді жасайтын мамандар.
* Космогеологтар астероидтар мен айдағы пайдалы қазбаларды анықтаумен, бағалаумен және өндірумен айналысады.
* Космотуризм менеджерлері-ай базаларына, орбиталық станцияларға, ғарыштық кеңістікке бару бағдарламаларын құрайтын жаңа ғасыр менеджерлері.

Бизнес және ақпараттық технологиялар саласы

21 ғасырда жылжымайтын мүлікті сатып алуға және сатуға байланысты мамандықтар өзекті болып қала береді. **Риэлторлардың ішінде жобаның** құрылысын алға жылжытумен және жүзеге асырумен айналысатын әзірлеушілер – кәсіпкерлер көп сұранысқа ие болады. Олар кез-келген бизнесті дизайннан бастайды, оған өз ақшаларын салады және жеке қаржылық схеманы жасайды. Әзірлеушінің түпкі мақсаты-жобаның құнын барынша арттыру.

Андеррайтер салыстырмалы түрде жаңа бизнес кәсібі болып саналады. Бағалы қағаздар нарығында акцияларды шығару және бөлу процесін басқаратын кепілдік беруші деп аталады. Сақтандыру ісінде андеррайтер тәуекелдерді бағалайтын және шарттар жасасудың орындылығы жөнінде шешім қабылдайтын маман болып табылады. Ұйымдастырушылық таланты, аналитикалық ақыл-ойы және дамыған қарым-қатынас

дағдылары бар адамдар кадрларды іріктеу саласында күш сынап көруі керек. Бірінші дәрежелі делдал арасындағы жұмыс беруші мен ізденуші деп аталады "охотник за головами". Hadhanter, әдеттегі жалдаушыдан айырмашылығы, ерекше құнды және жоғары ақы төленетін мамандармен айналысады.

IT саласында жаңа мамандықтар бар. Олардың арасында копирайтер (тапсырыс бойынша ақпараттық және жарнамалық мәтіндер жазады) және контент-менеджер (сайттарды фотосуреттермен, жаңалықтармен, мақалалармен толтырады) бар. Веб-дизайнер шығармашылық пен ұқыптылықты құрметтейтін мамандықтарға жатады. Бұл IT-маманның міндеттері веб-сайт дизайнын жасауды қамтиды.

Event-индустрия, жарнама және сауда

Іс-шара менеджері кештер, мерейтойлар, үйлену тойлары, балалар мерекелері, корпоративті кештер, тренингтер, конференциялар мен презентацияларды жоспарлаумен және өткізумен айналысады. Олардың міндеттеріне идеяны дамыту, оқиғаға орын таңдау, сценарий жазу кіреді.

Аниматорлар қонақтарды тікелей қызықтырады.

Науқан барысында бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалану жоспарын құрумен **медиа-жоспар** айналысады. Агенттікте жұмыс істей отырып, мұндай маман маркетингтік және әлеуметтік зерттеулерге сүйене отырып, БАҚ-тағы жарнаманың тиімділігін бағалайды. Оның міндеті – науқан шығындарын оңтайландыру.

21 ғасырдағы бірқатар мамандықтар BTL маркетинг саласына жатады:

*** Промоутерлер** парақшалар мен сыйлықтар таратумен, сатып алушыларға кеңес берумен, өнімдердің дәмімен айналысады.

*** Саудагерлер** сатушылармен жұмыс істейді. Олар сауда нүктесінде алға жылжытатын тауарлардың болуы мен есептелуін бақылайды, бәсекелестердің бағаларын бақылайды.

*** Супервайзерлер-**промоутерлер мен мерчендайзерлер тобының жетекшілері-көшбасшылық және ұйымдастырушылық қабілеттерге, жүйелі ойлауға, жоспарлау дағдыларына ие болуы тиіс.

Бұл тізімді Қазақстанда және бүкіл әлемде 21 ғасырдағы маңызды және сұранысқа ие бірқатар басқа мамандықтармен толықтыруға болады. Олардың көпшілігі Сколково бизнес мектебі мен стратегиялық бастамалар агенттігінің ресейлік мамандары дайындаған жаңа кәсіптер атласында (бұдан әрі - Атлас) көрініс тапты.

СЛАЙД 7.

1. БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚАБІЛЕТТЕРІН КӘСІБИ ДИАГНОСТИКАЛАУ.

Болашақ мамандықты таңдау кезінде студенттердің қабілеттерін, қызығушылықтары мен бейімділіктерін ескеру өте маңызды.

Кәсіби байланыс-кез-келген адамның маңызды сипаттамаларының бірі. Кәсіби өзін-өзі анықтау бір уақытта таңдауға жатпайды, ол оқиғадан әлдеқайда бұрын басталады, одан кейін де жалғасады, өйткені одан әрі оқу және мамандықты игеру. Таңдаудың қиындығы - бір мамандықты таңдау – бұл көптеген адамдардан бас тарту.

Кәсіби сәйкестіліктің төрт мәртебесін бөлуге болады-адам кәсіби өзін-өзі анықтау процесінде болатын "қадамдар":

1) **белгісіз кәсіби сәйкестілік:** өмір жолын таңдау жасалмайды, мансап туралы нақты идеялар жоқ, бірақ адам тіпті мұндай міндет қоймайды;

2) **кәсіби сәйкестілік:** адам өзінің кәсіби болашағы туралы қалыптасқан түсініктерге ие, бірақ олар сырттан (мысалы, ата-аналар) жүктеледі және өзін-өзі таңдаудың нәтижесі емес;

3) **кәсіби сәйкестіліктің мораторийі** (таңдау дағдарысы): адам мамандық таңдау проблемасын түсінеді және оны шешу процесінде, бірақ ең қолайлы нұсқа әлі анықталған жоқ;
4) **қалыптасқан кәсіби сәйкестілік:** кәсіби жоспарлар анықталды, бұл өз бетінше маңызды шешімнің нәтижесі болды.
Студенттердің кәсіби мүдделерін уақтылы анықтау және дамыту көбінесе олардың болашақ кәсіби жетістіктерін анықтайды. Әдетте, көп уақытты қажет етпейтін стандартталған процедураларға артықшылық беріледі, сондықтан тестілеу ең танымал.
Оқушылардың кәсіби бағытын анықтау үшін көптеген тесттер қолданылады. Олардың ішінде келесі бағыттар бойынша тестілер бар:
1. Қабілеттерін зерттеу.
2. Бейімділікті зерттеу.
3. Мүдделерді зерттеу.

Тәжірибелік бөлім

Профиль " Әдістемесі»
"Мүдделер картасы" әдістемесі кәсіптік бағдар беру мақсатында және жұмысқа қабылдау кезінде қолданылады. Жасөспірімдерді де, ересектерді де тексеру үшін қолдануға болады. Сондай-ақ, бұл тест мамандықты өзгертетін адамдарға ұсынылады.

СЛАЙД 8.

1. КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ.

Мансаптық бағдарлауды дамытудың негізгі бағыттары: ақпараттық, диагностикалық және белсенді дамыту.

Әр түрлі жас санаттары үшін маңызды болып табылады сол немесе өзге де қызмет түрлері (белсенділік) кәсіптік бағдар беру жұмысында кезең-кезеңімен сәйкес жасына мүмкіндік береді ашуға оқушылар үшін алуан түрлі әлем кәсіптер мен саналы таңдау жасау.

Ақпараттық бағыт әр түрлі жастағы мектеп оқушылары мен олардың ата-аналарының жалпы хабардар болуына жауап береді.

• еңбек қызметінің құндылық мазмұны туралы, оның адам өміріндегі маңызы туралы, сүйікті жұмысының жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруы, қоғамға бейімделуі және материалдық негізді қамтамасыз етуі үшін беретін мүмкіндіктері туралы;

* орта мерзімді және ұзақ мерзімді перспективада әлемде және қазақстандық қоғамда өзекті болатын кәсіптер, жаңа кәсіптер әлемі туралы; техникалық және қызмет көрсету еңбегі кәсіптерін немесе жұмысшы кәсіптерін таңдаған жастар үшін мансаптық жоспарлар мен әлеуметтік лифттер туралы;

* өңірдің/елдің/әлемнің оқу орындары және оларға түсу және оқу шарттары, сондай-ақ кәсіптік оқу орындарында алған мамандықтар бойынша мансаптық өсу перспективалары туралы;

* әр түрлі жас санаттарындағы балалар/жасөспірімдердің даму және есею ерекшеліктері туралы; олардың қызығушылықтары мен қабілеттерінің даму динамикасы туралы, Жеке тұрақты сипаттамалары және олардың мінез-құлық үлгілеріне әсері, достарды, сүйікті іс-әрекеттерін және болашақ мамандығын таңдау туралы;

* оқушылардың өз таңдауын жүзеге асыруға көмектесу үшін олардың қызығушылықтары мен қабілеттерін дамытуға көмектесетін даму бағдарламалары туралы;

* олардың басымдықтарын түсіну үшін әр түрлі жастағы мектеп оқушыларының құндылық бағдарлары туралы.

Консультациялық-диагностикалық бағыт оқушыға ұсынымдар беру мақсатында әртүрлі қызығушылықтардың, қабілеттердің және жеке ерекшеліктердің жеке және ұжымдық (топтық) айқындылығын анықтауға бағытталған. Бұл бағыт өте өзекті кәсіби бағдар беру жұмысы, өйткені мүмкіндік береді персонифицировать өзі

балаға/жасөспірімге көзқарас, анықтау құралдарының жиынтығы ықпал ету және дамыту, оның жеке тұлға дайындау үшін болашақ кәсіп.

Белсенді даму бағыты. Жұмыстың бұл бағыты балалардың/жасөспірімдердің жеке мүмкіндіктерін анықтауға және дамытуға көмектесуге және оларда белгілі бір мамандықты белсенді, тәжірибе жүзінде таңдауды қалыптастыруға арналған. Бұл мамандыққа батыру жасөспірім санасында болашақ мамандықтың имиджін нығайту, ондағы өмірлік жағдайды сақтау үшін өте маңызды.

Әрбір бағыттың өз қызмет түрлері (іс-шаралар, белсенділік) бар, оған педагог-психологтан басқа, қатысады (қатысуы тиіс!) ата-аналар мен мектеп әкімшілігі; кәсіптік бағдар берумен айналысатын мамандандырылған консалтингтік ұйымдар; кәсіптік қауымдастықтар, жекелеген және кәсіпорындар қатарындағы әлеуметтік әріптестер, сондай-ақ жоғары білім беретін кәсіптік оқу орындары жатады.

СЛАЙД 9.

Білім алушылардың кәсіби бағыттылығын қалыптастыру үшін құралдар ретінде, әдетте, сынып сағаттары, тренингтер, кәсіптік бағдарлау ойындары, олимпиадалар, квесттер және т.б. қолданылады.

Қосымша:
3 БАҒЫТ БОЙЫНША КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСЫНЫҢ ҮЛГІ ЖОСПАРЫ.